

Лариса КАЛМИКОВА,
завідувач кафедри психології,
доктор психологічних наук, професор
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди"

Концепція безперервної психологічної підготовки майбутніх педагогів*

Наступним етапом безперервної психологічної підготовки майбутнього вчителя є його психологічна освіта за ОКР "Магістр".

Психологічна підготовка майбутніх магістрів за напрямом 0101 "Педагогічна освіта" здійснюється за двома програмами, а саме: 1) освітньо-професійною; 2) освітньо-науковою. Ці програми, які обирають бакалаври при вступі до магістратури, передбачають поглиблену психологічну освіту і майбутнього вчителя, і майбутнього науковця в галузі педагогіки та предметної методики. Залежно від спрямованості обраної бакалаврами майбутньої кваліфікації передбачається вивчення як специфічних для кожної з програм дисциплін, так і чотирьох, загальних для двох програм, дисциплін: "Соціальна психологія", "Психологія комунікативної діяльності педагога", "Етнопсихологія" та психологія предметного фаху. Ці дисципліни спрямовані на розширення психологічної обізнаності й компетенції студентів, усвідомлення соціально орієнтованої, комунікативно-діяльничної специфіки праці педагога, ролі його національної свідомості, самосвідомості та ідентичності, осмислення й розуміння галузевої психології як науки, що розкриває особливості психології предметного фаху вчителя. Вибрані психологічні дисципліни поступально продовжують психологічну підготовку майбутніх педагогів, розширюючи її та виключаючи будь-яку можливість змістовної уніфікації з курсами, що викладалися на бакалавраті. Зміст цих курсів є логічним продовженням і фаховим поглибленням психологічної освіти бакалаврів; не містить повторів і дублювань психологічних дисциплін, які викладалися на попередньому етапі вищої освіти. Отже, безперервна психологічна підготовка студентів у магістратурі здійснюється за двома напрямками: 1) психологія, що збагачує суто педагогічний аспект діяльності вчителя; 2) психологія, що поглиблює й розкриває специфіку фаху вчителя.

* Продовження. Початок див.: Початкова школа № 6 за 2015 р.

У межах педосвіти за *освітньо-професійною програмою* дисципліна "Етнопсихологія" інтегрується з "Соціальною психологією", а курс "Психологія комунікативної діяльності педагога" – з дисципліною "Психологія обдарованості" та "Галузева психологія" (див. табл. 2).

Зазначені психологічні дисципліни орієнтовані на розширення психолого-педагогічної компетентності студентів, усвідомлення соціальної, комунікативно-мовленнєвої та діяльничної специфіки праці педагога; на становлення його національної свідомості, самосвідомості та ідентичності, осмислення і розуміння галузевої психології як особливої науки, що розкриває специфіку психології предметного фаху вчителя.

Дисципліна "Етнопсихологія" спрямована на формування у майбутніх педагогів знань з етнічної, національної психології, дає уявлення про соціально-психічні механізми творення і розвитку нації та психічні ознаки етносу. Під час вивчення курсу студенти оволодівають знаннями про національні особливості релігійної свідомості; психологію між-етнічних стосунків; сімейні та шлюбно-родинні стосунки в етнічних культурах; соціально-психологічні аспекти національного виховання; використання психологічних методів у народно-лікувальній практиці; мовні, діалектні відмінності етносів тощо. Завдяки вивченню курсу мають бути сформовані в магістрів уміння самостійно досліджувати феномени етнопсихологічних явищ; здійснювати соціально-психологічний аналіз характерних ознак етносів; під час спілкування з дітьми інших етносів урахувати ментальні, релігійні та інші особливості етнічної належності особи тощо.

Курс "Психологія комунікативної діяльності педагога" – логічне продовження й поглиблення курсів "Психолінгвістика", "Педагогічне спілкування". Він присвячений актуальній проблемі – психологізації професійного спілкування в системі "учитель – учитель", "учитель – учень". Забезпечення соціально-комунікативної компетентності майбутнього вчителя

ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Таблиця 2

Фрагменти Навчального плану психологічної підготовки

спеціалістів (0101 Педагогічна освіта) для спеціальностей: 8.01010101 Дошкільна освіта, 8.01010201 Початкова освіта, 8.02030201 Історія*, 8.04010201 Біологія*, 8.04010201 Географія*, 8.02030301 Філологія*, 8.01020101 Фізичне виховання, 8.04020101 Математика*, 8.01010301 Технологічна освіта, 8.01010601 Соціальна педагогіка, 8.02020501 Образотворче мистецтво*, 8.010104 Професійна освіта

№	Назва дисциплін	Спеціальність	Семестр	Кількість кредитів	Усього годин	Перше півріччя			Друге півріччя			Форма контролю
						Самостійна робота	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Лекції	Практичні	
1.	Етнопсихологія	Усі педагогічні спеціальності	1	1	30	14	8	8				Зал.
2.	Психологія вищої школи	Усі педагогічні спеціальності	1–2	2	60	14	8	8	14	8	8	Екз.
3.	Психологія комунікативної діяльності педагога	Усі педагогічні спеціальності	1	2	60	30	16	14				Екз.
4.	Соціальна психологія	Усі педагогічні спеціальності	2	2					60	30	16	Зал.
5.	Психологія обдарованості	Усі педагогічні спеціальності	2	1	30				14	8	8	Екз.
Психологія предметного фаху або галузева психологія												
	Консультування сім'ї	8.01010601 Соціальна педагогіка	1	1	30	14	8	8				Екз.
	Порівняльна психологія	8.04010201 Біологія	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Юридична психологія	8.02030201 Історія	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія мови	8.02030301 Філологія	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія математичних здібностей	8.04020101 Математика	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія спорту	8.01020101 Фізичне виховання	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія творчості	8.02020401 Музичне мистецтво, 8.02020501 образотворче мистецтво	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Екопсихологія	8.04010201 Географія	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія діяльності соціального педагога	8.01010601 Соціальна педагогіка	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія професійної діяльності вихователя ДНЗ	8.01010101 Дошкільна освіта	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія професійної діяльності вчителя початкової школи	8.01010201 Початкова освіта	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія особистості в умовах соціальної депривації	8.01010601 Соціальна педагогіка	2	1	30				14	8	8	Екз.
	Психологія праці	8.01010301 Технологічна освіта	2	1	30				14	8	8	Екз.

або викладача – стрижень цієї навчальної дисципліни. При підготовці майбутнього фахівця розкриваються концепції й теорії комунікативної взаємодії педагога, школяра та студента, характеристики доцільної мовленнєвої комунікації, способи взаєморозуміння комунікантів, види педагогічної комунікації. Курс "Психологія комунікативної діяльності педагога" передбачає також засвоєння студентами знань, умінь, навичок і компетенцій щодо налагоджування ділових контактів між учителями й учнями, забезпечення розвитку мовленнєвої компетентності, а також опанування психотехнік, які упереджують конфліктні ситуації між ними.

Навчальний курс "*Соціальна психологія*" розкриває студентам соціально-психологічні аспекти регуляції поведінки особистості учня та вчителя, міжособистісних стосунків у соціальній групі, де формується особистість школяра. Курс допомагає сформувати в магістрантів комплекс професійних соціально-психологічних умінь, якими має володіти майбутній учитель і викладач. Це, насамперед, уміння та компетенції, характерні для професій за типом взаємодії "вчитель – вчитель", "вчитель – учень" та "вчитель – батьки". Формування цих умінь і навичок забезпечує саме дисципліна "*Соціальна психологія*" через оволодіння студентами певними соціально-психологічними технологіями, способами вивчення поведінки педагога, школяра, студента та засобами реалізації особистості майбутнього фахівця педагогічної сфери. Курс також надає можливість опанувати психотехніки регуляції й корекції поведінки особистості учня та налагодити міжособистісні стосунки вчителя в його багатовекторній системі взаємин з соціальною сферою.

Нині, як відомо, розвиваються нові технології, тому зросла потреба суспільства в людях, які володіють нестандартним мисленням, уміють ставити і вирішувати нові завдання, пов'язані з майбутнім. Можна говорити про те, що сьогодні наше суспільство відчуває нестачу творчих особистостей, котрі володіють нестандартним мисленням тих, чий здібності перевершують середні можливості, здібності більшості. Отже, введення курсу "*Психологія обдарованості*" – своєчасне і вкрай необхідне. Адже ця дисципліна вивчає фундаментальні проблеми природи обдарованості, інтелекту та творчих здібностей, а також висвітлює практичні питання роботи з талановитими дітьми в школі та виховання їх у сім'ї. На жаль, здебільшого таких дітей виховують неправильно, тому природні обдарування нівелюються. Отже, вивчення цього курсу допоможе майбутнім викладачам виявляти природу обдарувань, їх сутність та структуру; враховувати психологічні особливості обдарованих дітей; впроваджувати методи

виявлення обдарувань; сприяти розвитку дитячого обдарування в сім'ї та в школі. За допомогою набутих знань з предмета майбутні фахівці зможуть значно актуалізувати і компетентно вирішувати проблему розвитку обдарувань у дітей.

Психологія предметного фаху представлена різними видами галузевої психології, які розкривають психологічну суть того чи іншого предмета. Серед них такі навчальні курси, як: "Порівняльна психологія", "Юридична психологія", "Психологія мови", "Психологія математичних здібностей", "Психологія спорту", "Психологія творчості", "Екопсихологія", "Психологія діяльності соціального педагога", "Психологія праці" тощо.

Уведення дисципліни "*Консультування сім'ї*" зумовлено тим, що в Україні інтенсивно розвивається служба сім'ї, створюються багатoproфільні заклади й організації для сприяння сім'ї, аби допомогти їй долати труднощі. Організовується сімейне консультування, яке до останнього часу здійснювалося недостатньою і здебільшого у кризових і психотерапевтичних центрах лікарями-психіатрами та психотерапевтами, хоча нині сімейне консультування – чи не найбільш затребуваний у суспільстві різновид психологічної допомоги. Отже, запропонований курс передбачає розгляд актуальних проблем сімейного консультування, сприяє професійній компетентності магістрів, становленню їхньої емотивно-мотиваційної готовності діагностики та надання спеціальних видів допомоги сім'ї у вихованні дітей.

Навчальна дисципліна "*Юридична психологія*" розкриває психологічні закономірності у системі взаємин "людина – право". Вона спрямована на оптимальне опанування цих взаємин магістрами, котрі навчаються за спеціальністю "Історія"; формує у них цілісні юридичні знання про особливості їх застосування у системі правовідносин; психологічну та психолого-педагогічну культуру, необхідну для професійного мислення магістрів-істориків-правознавців, які працюватимуть у системі "людина – право – людина".

Зазначений навчальний курс допоможе оволодіти уявленнями і знаннями про юридичну психологію як науку, її понятійно-категоріальний апарат, психологічні та соціально-психологічні закономірності правотворчої та правозастосувальної діяльності; психологічний зміст діяльності юриста, адвоката, слідчого тощо; ознайомлення з досягненнями практичної юридичної психології та можливостями їх використання у фаховій діяльності. Завдяки знанням курсу можна виявити психологічні ознаки кримінальної та девіантної поведінки школяра, студента, а також використовувати психотехнології,

які впроваджуються у юридичній практиці, скласти психологічний портрет людини, відтак – планувати свою поведінку як правознавця з урахуванням чинного законодавства.

Навчальна дисципліна "Психологія мови" викладається на спеціальності "Філологія" і зорієнтована на вивчення майбутніми вчителями і викладачами здатності володіти словом як засобом інформації. Мова органічно вплетена у всю професійну діяльність педагога-філолога, вона – важлива складова його соціальних та особистих контактів. Психологія мови як спеціальна наукова дисципліна дає знання про механізми функціонування людської мови, індивідуальні відмінності мови кожної людини, різновиди мов за етнічними та функціональними ознаками, особливості розвитку вербальної поведінки і мовної картини світу дітей. Крім того, цей навчальний курс передбачає вивчення питань, пов'язаних з психологічними аспектами засвоєння як рідної, другої чи іноземної мов та онтолінгвістичними аспектами, згідно з якими дитина засвоює літературну мову від інших людей, тобто соціальним шляхом, а відтак стає її індивідуальною, своєрідною, відмінною від кодифікованої мовою, що стає частиною психіки мовця, його мовною компетенцією.

Особлива увага у цьому курсі приділяється порушенням мови в процесі онтогенезу дітей. Майбутній педагог має не тільки розуміти природу дефектів, недорозвинення мовної функції та недостатній

рівень розвитку мови учнів, а й володіти спеціальними психодіагностичними методиками, вміти організувати експеримент, щоб надати їм своєчасну психологічну допомогу. Зазначений навчальний курс надає студентам не тільки теоретичні знання, а й знання прикладного характеру, спрямовані на формування умінь і навичок здійснювати мовленнєво-мисленнєвий розвиток школярів.

Навчальний курс "Психологія математичних здібностей" має сформувати у майбутніх учителів математики систему теоретичних, навчально-методичних та діагностичних знань з проблематики обдарованості та розвитку математичних здібностей. Вивчення цієї дисципліни забезпечує студентам можливість:

- ознайомитися з природою й структурою математичних здібностей школярів, віковою динамікою розвитку структури математичних здібностей;

- розкрити зміст поняття та математичне обдарування як вираження високого рівня математичних здібностей, дослідити теоретичні підходи до математичного обдарування;

- ознайомитися з найбільш раціональними і зручними в застосуванні методами діагностики математичного обдарування;

- оволодіти навичками діагностики математичної обдарованості та психологічної інтерпретації отриманих даних.

Закінчення буде

КОНКУРС для учнів молодших класів

Запрошуємо взяти участь у творчому змаганні "45 чарівних слів".

Умови конкурсу такі.

Учасники – школярі 1–4 класів.

Завдання: написати шкільний твір на вільну тему (оповідання або казку) обсягом не більше 45 слів. Твір пишеться в класі.

Вчитель відбирає три найкращі на його думку твори учнів і, підписавши, надсилає їх на адресу редакції журналу "Початкова школа":

вул. Прирічна, 25-А, к. 12, Київ, 04213; e-mail: pochatkova@bigmir.net

Конкурс триватиме упродовж 2015–2016 навчального року і проходитиме у двох вікових номінаціях: 1–2 та 3–4 класи.

Режколегія визначить по 6–8 найкращих творів у кожній номінації. Результати опублікуємо в 6, 7, 8 і 9 номерах журналу за 2016 рік. Найкращі роботи надрукуємо у журналі, звичайно ж, представивши юних авторів та їхніх учителів.

Про те, як виникла ідея конкурсу, та історію написання коротких оповідань читайте на нашій сторінці в соціальній мережі Facebook: www.facebook.com/pochatkovasc.ua або на сайті видавництва "Початкова школа": www.pochatkova-shkola.net/novyny.htm

Редакція